

TÜRKİYE'DE TASARRUF FİNANSMAN SİSTEMİ TERCİHİNDE MUHAFAZAKÂR TUTUMUN ETKİSİ^{1,2}

THE EFFECT OF CONSERVATIVE ATTITUDE ON THE PREFERENCE OF SAVING FINANCE SYSTEM IN TURKEY

Murat ARICAN * Emre SAVUT **

*Araştırma Makalesi / Geliş Tarihi: 20.05.2022
Kabul Tarihi: 30.09.2022*

Öz

Çalışmanın amacı Türkiye’de muhafazakârlık ve tasarruf finansman sistemi arasında bir ilişki olup olmadığını incelemektir. Öncelikle bir ideoloji olarak muhafazakârlık incelenerek muhafazakârlık ve dindarlık ilişkisi araştırılmıştır. Sonrasında katılımcı görüşlerinden hareketle, Türkiye’de bir ideoloji olarak muhafazakârlığın dindarlık ile özdeş bir şekilde tanımlandığı işlenecektir. Daha sonra bu ilişkinin bir tüketim tercihi olarak tasarruf finansman sistemine yansıyor yansımadığı araştırılmıştır. Bu kapsamda çalışmada tasarruf finans sisteminin aktörlerine yer verilmiştir. Sistemin aktörleri seçilirken hem sektör çalışanları hem de sektör müşterilerinin görüşlerine yer verilmiştir. Çalışmada temel veri toplama yöntemi olarak karşılıklı görüşme tercih edilmiştir. Görüşme yapılan kişiler belirlenirken kartopu örnekleme yöntemi kullanılmış ve yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Çalışmada Türkiye’de muhafazakârlık ve tasarruf finansman sistemi arasındaki ilişkide faiz uygulamasının belirleyici olduğu ancak bu ilişkinin sadece muhafazakârlık ile açıklanamayacağı, ekonomik nedenlerin de ön planda olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakârlık, Din, Tasarruf Finansman Sistemi.

JEL Sınıflaması: E21, O17, P48

Abstract

The aim of the study is to examine whether there is a relationship between conservatism and the savings financing system in Turkey. First of all, conservatism as an ideology was examined and the relationship between conservatism and religiosity was researched. Subsequently, the perception of conservatism as religiosity as an ideology in Turkey is explained by including the views of the participants. In this context, the actors of the savings finance system are included in the study. While choosing the actors of the system, the opinions of both sector employees and sector customers were included. The method of the study is in person interview method. Snowball sampling method was used in the study. Random sampling was preferred while choosing the study group. According to the results of the study, it has been concluded that the interest rate is determinant in the relationship between conservatism and the savings financing system in Turkey, but this relationship cannot be explained only by conservatism, and economic reasons are also at the forefront.

Keywords: Conservatism, Religion, Saving Finance System

JEL Classification: E21, O17, P48

¹ Bu çalışma Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Dr. Öğr. Üyesi Emre SAVUT danışmanlığında Murat ARICAN tarafından hazırlanan ve 26.01.2022 tarihinde savunulan “Türkiye’de Muhafazakârlık ve Tasarruf Finansman Sistemi İlişkisi” başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

² **Bibliyografik Bilgi (APA):** FESA Dergisi, 2022; 7(3), 376-389 / DOI: 10.29106/fesa.1119360

* Bilim Uzmanı, mmrurataricann@gmail.com, Antalya-Türkiye, ORCID: 0000-0002-9608-5330

** Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İİBF, esavut@mehmetakif.edu.tr, Burdur-Türkiye, ORCID: 0000-0002-5671-1771

1. Giriş

En geniş anlamıyla devam eden düzeni korumak amacıyla olan ve değişime, yeniliğe mesafeli yaklaşan bir düşünce sistemi olarak tanımlayabileceğimiz muhafazakârlık, Osmanlı-Türk toplumunun kendisine özgü sosyal, kültürel ve siyasal nitelikleri nedeniyle İslâm dini ile birlikte anılmaktadır. Aslında muhafazakârlığın bir ideoloji olarak tanımlanışı açısından sorunlu kabul edilebilecek bu yaklaşım, muhafazakâr tutumun aynı zamanda dinî tutum anlamına da gelebileceği sonucunu doğurmuştur. Bu anlamıyla çalışmada, Türkiye özelinde muhafazakâr tutum ile dinî tutum tanımlamalarının aynı anlamda kullanıldığını belirtmek gerekir.

Muhafazakâr ideolojinin İslâm dini ile birlikte tanımlanıyor olması, İslâm dininin ekonomik alandaki ilkelerinin de kabulü anlamına gelmektedir. Faiz yasağı da bu ilkeler arasında ilk sırada yer almaktadır. Bu cümleden hareketle kendisini muhafazakâr olarak tanımlayan bir kimsenin, tüketim tercihlerinde de faiz başta olmak üzere dinî ilkelere riayet etmesi "olması gereken" olarak kabul edilebilir. Çalışmanın temel amacı da muhafazakâr bireylerin tüketim tercihlerinde İslâmî referanslara göre hareket edip etmediklerinin ortaya konmasıdır. Tüketim tercihi ile dinî referanslar arasındaki ilişki çalışma özelinde Tasarruf Finansman Sistemi (TFS) üzerinden incelenecektir. Çalışmanın bir diğer amacı da kendisini muhafazakâr olarak tanımlayan kimselerin, muhafazakârlık algılarına yer vererek Türkiye'de muhafazakârlığın dindarlık olarak algılandığı yönündeki düşüncenin desteklenmesidir.

Faizin İslâm dininin ekonomik alandaki en önemli yasaklarından biri olduğu düşünöldüğünde, faizsiz bir finansman tercihi olarak Tasarruf Finansman Sistemi (TFS) dikkat çeken bir tüketim çeşidi olarak görölmektedir. Basit bir şekilde tanımlamak gerekirse TFS, bireylere menkul ve gayrimenkul alımında, çeşitli kural ve ilkelerle faizsiz finans desteği sağlayan sistemlerdir.

Konuya ilişkin Türkçe literatür tarandığında konunun büyük oranda sistemin işleyişinin tanımlanması ve İslâm hukuku kapsamındaki konumu açısından ele alındığı görölmektedir (Aydın, 2019; Birsin ve Ötegeçili, 2019; Ergüven, 2021; Koç, 2019; Koç ve Çekin, 2019; Selvi, 2021; Türköz, 2020). Ayrıca tasarrufa dayalı faizsiz finansman sisteminin, başta faizsiz yapı olmak üzere yasal düzenlemeler, sigorta uygulaması, denetim gibi araçlarla ve kredibilitesi olmayan vatandaşlara menkul ve gayrimenkul elde etme şansı sunmasıyla diğer finansman yöntemlerine alternatif bir yöntem olduğunu konu alan çalışmalar da söz konusudur (Yazıcı, 2019; Tursun, 2021). Ayrıca literatürde faizli ve faizsiz sistemleri yararlanıcıların farklı demografik özelliklerine göre karşılaştıran (Günel & Bircan, 2022) ve bu sistemlerin ekonomik açıdan artı ve eksilerini ortaya koyan (Akpolat, 2018) araştırmalar da bulunmaktadır. Bununla birlikte sistemin tercih edilmesinde bir ideoloji olarak muhafazakârlığın etki edip etmediğini konu alan herhangi bir çalışma ile karşılaşılmamıştır. Çalışma bu anlamıyla özgün bir niteliğe sahiptir. Ayrıca alan yazınına katkı noktasında çalışmayı özgün kılan bir diğer husus da TFS'den faydalananlar ve sistem yöneticileriyle yapılan görüşmeler suretiyle veri toplanmasının tercih edilmesidir.

Çalışmada tercih edilen temel veri toplama yöntemi gönüllü katılımcılar ile gerçekleştirilen karşılıklı görüşmedir. Katılımcılar belirlenirken kartopu örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Daha sonra katılımcılara yöneltilen açık uçlu sorularla veri toplama aşamasına geçilmiştir. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde yüz yüze görüşme, telefon ve e-posta yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma grubu seçiminde çalışmanın konusu olan tasarruf finansman sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin müşterileri ve şirket yetkilileri tercih edilmiştir. Araştırmanın tek yönlü olmaması açısından çalışma grubuna sektörde faaliyet gösteren şirketlerde çalışmakta olan ve daha önce çalışmış olan katılımcılar dâhil edilmiştir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde ıslak imza ile katılım onayı, diğer iletişim araçları ile yapılan görüşmelerde e-posta ile açık onay alınmıştır. Araştırma için belirlenen süre içerisinde onay alınamayan katılımcı görüşleri çalışma kapsamına dâhil edilmemiştir. Ayrıca katılımcılar ile yapılan telefon görüşmeleri sırasında ve elektronik mesaj ile onay verip e-posta ile onay vermeyen katılımcılar da çalışma kapsamına dâhil edilmemiştir.

Araştırma kapsamında sektör çalışanlarına yöneltilen sorular için genel müdür, bölge müdürü, şube müdürü ve satış uzmanı unvanlarında çalışmış ve hala çalışmakta olan 25 kişiye ulaşılmıştır. Sektör müşterilerine yöneltilen sorular için, kuruluş tarihi itibarıyla sektörün ilk üç şirketinin müşterileri tercih edilmiştir. Bu kapsamda Eminevim, Fuzulev ve Birevim şirketleri bünyesindeki finansman desteğinden faydalanan müşteriler ile görüşme sağlanmıştır. Bu seçimde esas olan ölçüt sistemin tarihsel seyrini incelemektir. Konvansiyonel finansman yöntemlerinde finansmana hemen erişim sağlanmakta iken TFS yöntemlerinde finansmana tasarruf yapılan bir süreç sonunda erişim sağlanmaktadır. Görece yeni kurulan şirketlerin müşterileri bu sebepten dolayı tercih edilmemiştir. Müşteriler arasından 60 kişiye ulaşılmıştır. Kişisel bilgilerin korunması adına, doğrudan görüşlerine yer verilen katılımcıların isimleri açık bir şekilde kullanılmamış; bir katılımcının düşüncesine doğrudan yer verilmesi durumunda katılımcı ad ve soyadının ilk harfi kullanılmıştır.

Araştırma için Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından düzenlenen 03.11.2021 tarihli, 2021/11 toplantı numaralı, GO 2021/396 karar numaralı Araştırma Projesi Değerlendirme Raporu ile onay alınmıştır.

Çalışmada öncelikle, okuyucuyu teorik bilgiye boğmamak adına, çok kısa şekilde bir ideoloji olarak muhafazakârlık ve muhafazakârlığın Türkiye'deki durumu anlatılacaktır. Ardından TFS'nin tarihsel seyri, temel nitelikleri, konuya ilişkin mevzuat aktarılacaktır. Bulgular kısmında sektör yetkilileri ve sektör müşterileri ile yapılan görüşmeler neticesinde Türkiye'de TFS'nin tercih edilmesinde muhafazakâr ideolojinin temel kabullerinin belirleyici olup olmadığı incelenecek; çalışma sonuç ve tartışmalar ile tamamlanacaktır.

2. Muhafazakâr İdeoloji ve Türkiye'deki Durumu

Bir siyasal ideoloji olarak muhafazakârlık, var olan düzeni korumak, yeniliğe ve değişime karşı temkinli olmak temel kabulleri üzerinden hareket eder. İnsan aklını sınırlı kabul eden muhafazakâr düşünce aile, din, gelenek gibi kurumları esas alarak, tarihsel süreç içerisinde oluşan bilgi birikimini insan aklının ve bireysel düşüncenin önünde konumlandırır (Şeyhanlıoğlu, 2011: 13).

Muhafazakâr ideoloji aslında uluslararası sistemdeki devrimler sürecinin bir sonucu olarak doğmuştur. Bilhassa Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi ile oluşmaya başlayan yeni yapı ve ortaya çıkan sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik kırılmalar geçmişin muhafazası düşüncesini de beraberinde getirmiştir. Örneğin Fransız Devrimi'ne karşı çıkan muhafazakârlar, devrime zemin hazırlayanları, ihtilalin teorisyenlerini ve ihtilali gerçekleştirenleri; toplum bağlarını kopararak, toplumu sosyal olmayan, medeniyet dışı ve bağları kopmuş asli unsurların kargaşasına sürüklediği için suçlu bulmuşlardır. Muhafazakârlar, önceden kurulmuş olan ve mevcut işleyişlerine devam eden kurumların aslında değişim gösterdiklerini savunurlar. Bu kurumları tamamen ortadan kaldırmak yerine, kurumların yeniden düzenlenmesinin sağlanmasını daha uygun bulurlar (Nisbet, 2014: 103, 107).

Bir düşünce biçimi olarak muhafazakârlık mevcut siyasal, sosyal ve ekonomik düzenin değerli olduğunu ve olabildiğince korunması gerektiğini savunur. Mevcut düzen, nesiller boyu oluşturulan gelenek ve kurumlar anlamına gelir. Zaman içinde kazanılan deneyimlerle beraber kendini ispatlamış ve geçerlilik kazanmıştır. Meşruluğunun kaynağı da budur. Değişim ise yavaş yavaş, derece derece olmalıdır. Toplum, yüzyıllar boyunca yavaş yavaş yaşanan değişimler ve deneme-yanılmalar sonucunda mevcut durumuna gelmiştir (Örs, 2018: 117).

Muhafazakârlık hakkında, onun salt bir ideoloji olduğunu savunanlar ve gelişen olaylara karşı bir davranış biçimi olduğunu savunanlar şeklinde iki farklı görüş bulunmaktadır. Liberalizm, sosyalizm veya faşizm ideolojileri gibi kesin esaslar muhafazakârlıkta yer almaz. Muhafazakârlıkta sınırları belirli, kesin durumlar söz konusu değildir. Çeşitli ülkeler ve toplumlar içinde benzerlik göstermeyen muhafazakârlık durumları bulunmaktadır. Muhafazakârlar, liberaller gibi toplumun özgür olması gerektiği düşüncesini savunmazlar; aynı zamanda sosyalistler gibi toplumun eşit olması gerektiği gibi bir ütopyaya da sahip değillerdir. Bu çerçevede muhafazakârlık düşüncesinde bir ütopya ya da gelecek için hayal edilen toplum durumu bulunmamaktadır (Mollaer ve Öztürk, 2006: 50).

Bazı muhafazakârlar; muhafazakârlığı genel olarak bir ideoloji olup olmamasından çok, tarihî tecrübelerle dayalı, ortak akıl, sağduyulu bir dışavurum şeklinde tanımlamaya çalışırlar. "Gevşek ideoloji" şeklinde tanımlanabilen muhafazakârlık, insanların dünya hakkındaki görüşlerinde bir düşünce yolu oluşturur, bakış açısı sunar. Muhafazakârlık, iktidarın ve güç sahiplerinin uygulamalarının içinde kendi yerini belirleyerek, kabul ettiği ve reddettiği durumları ortaya koyarak özgün nitelikte bir dünya düşüncesi oluşturmaktadır (İrem, 1997: 71).

Muhafazakâr düşüncede toplum düzeni, gelenek ve sürekliliğe sıklıkla vurgu yapılmaktadır (Monk, 2004: 334). Ancak bu vurgu değişime mutlak surette bir kapalılık anlamına da gelmez. Muhafazakârlık için istikrar; toplumsal gelenek, kültür, tarih gibi değerlerle oluşarak kurumsallaşmış olan asil siyasal yapı ve düzenin sürekli olması ve değişmemesi anlamına gelir (Çetin, 2004: 93). Bir diğer ifadeyle muhafazakâr ideolojinin "koruyarak değişim" prensibini öncelediğini söylemek yanlış olmaz. Bu prensibin hayata geçirilmesinde benimsenen temel ilkeler ise dine verilen önem, reform veya devrim gibi toplumu etkileyecek müdahalelere karşı olma, yetki ve görev ayrımını kabullenme, hiyerarşik düzen isteği, özel mülkiyete ait dokunulmazlık, organizmacı toplum görüşü, geçmişe ve geleneklere bağlılık şeklindedir (Cecil, 1912: 48'den akt. Zürcher, 2017: 40).

Bahsedilen ilkeler açısından, çalışma kapsamı gereği din kurumuna ayrıca bir parantez açmak faydalı olacaktır. Din, muhafazakârlığın vazgeçilmez bir unsurudur. Dinin toplumu bir arada tutan yapısı, toplumsal istikrar ve otorite sağlama fonksiyonu muhafazakârlık için oldukça önemlidir. Muhafazakârlık koyu bir dindarlık değildir. Daha çok işlevsel anlamda dinin bir otorite aracı olmasını, toplumu birleştirici rolünü, gündelik hayatın ve modern ekonominin düzenini bozmayan adetlerini vurgular (Yanardağ, 2013: 55). Muhafazakârlar kurumlarla düşmanlık hâlinde olmaktan çok mevcut kurumlara bağlı kalmayı tercih ederler. Yerleşik yapıdaki kilise, monarşi, aristokrasi ve demokrasi mevcut düzeninde korunmalıdır (Burke, 2019: 122-124). Klasik muhafazakâr düşünce içindeki bir başka önemli tema, din ve ahlak vurgusudur. Toplumdaki en esaslı, iyi yerleşmiş ve fonksiyonel kurumlar muhafazakârlara göre din ve ahlaklıdır. İnsan aklı sınırlıdır ve bu sınırlı akılla dünyanın maddi olduğu kadar maddi olmayan varlığını anlayabilmesi oldukça zordur (Özkan, 2016: 5-6). Buradan hareketle, sınırlı insan aklı ile dünyayı algılayabilmek için dinin önemli olduğu düşünülür. Yine muhafazakâr düşüncede ahlâki çöküş toplumsal yapıyı bozacak bir tehdit olarak algılanmaktadır. Dinî inançların gücünü kaybetmesi sonucu bu tehdit oluşmuştur.

Tanrı'dan gittikçe uzaklaşan, hem maddi ve hem de manevi anlamda bir varlık olan insanın ruhanî yönü eksik kalmaktadır. Böylelikle insanlar ruhanî tatmini maddi nesnelere aramaktadır. İnsanlık; ruhundan, kutsallığından, onu değerli kılan ilahi tarafından uzaklaşarak gittikçe değersizleşmektedir (Kristol, 1995'ten akt. Sıdal, 2010: 38-39).

Muhafazakârlık geçmişi ve var olan düzeni koruma hassasiyetine sahiptir ve bu bağlamda düzenin korunması noktasında din kurumuna önem vermektedir. Bu durum Osmanlı-Türk toplumunun yaşadığı modernleşme sürecine karşı çıkış noktasında da önemli referans noktalarına işaret etmektedir.

2.1. Türkiye'de Muhafazakârlık

Türkiye'deki muhafazakârlığın doğuşu modernleşme hareketlerinin doğuşu ile ilişkilendirilir. Bu noktada muhafazakâr tutum, bir yandan modernleşmeye çalışırken bir yandan da modernleşmenin sınırlarını belirleme çabası içerisinde olmuştur. Radikal modernleşme sürecine karşı bir tavır alış olarak Türk muhafazakârlığı taklitçi ve topyekûn modernleşmeye karşıdır (Çiğdem, 1997: 44, 46). Türk muhafazakârlığı ayrıca ortaya çıkışı itibariyle siyasal bir çıkar çatışması olmaktan ziyade kültürünü, dinini ve geleneğini savunan bir duruşu temsil eder (Öğün, 2006: 138). Osmanlı-Türk toplumunun ekonomik ve siyasal ara kurumlara ve bu kurumlara arasındaki çıkar çatışmalarına sahip olmaması, muhafazakârlığın ekonomik ve/veya siyasal kaygılardan ziyade kültürel, dinî temalarla işlenmesinin temel nedenidir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse Türkiye'de genel olarak sert bir aristokrat sınıfı ve burjuvazi sınıfı ayrımı olmadığı kabul edilir. Türk muhafazakârlığı, İngiltere'deki muhafazakârlık gibi yıllardır süren aristokrat sınıfı ile burjuvazi sınıfı çatışmalarından ve Fransa'daki muhafazakârlık gibi ihtilal sonrasındaki sınıfların değışen güç dengeleri çatışmalarından tamamen farklıdır (Mollaer, 2008: 73).

Türk muhafazakârlığını sınıf temelli bir nitelik taşıması, bu düşüncenin başlangıçta modernleşme sürecine karşı çıkışın önemli ayaklarından birini oluşturacak şekilde din ile özdeşleşmesini beraberinde getirmiştir. Türk siyasal tarihindeki temel kırılmayı nitelendirmek için Şerif Mardin (2009) tarafından merkez-çevre şeklinde kavramsallaştırılan ikilikte çevre; Emre Kongar (2006) tarafından devletçi-seçkinli gelenekçi-liberal ikiliğinde ise gelenekçi-liberal kesimin temel belirleyicisi İslâm dini olmuştur. Dolayısıyla Osmanlı-Türk toplumunda modernleşme süreci ile birlikte ortaya çıkan ve Cumhuriyet dönemi ile birlikte şiddetlenen toplumsal kırılmada, modernleşmeye karşı duran muhafazakârlık İslâm dini ile birlikte kullanılır durumdadır. Başka bir ifadeyle Türkiye'de muhafazakârlık çok büyük oranda dindarlık olarak anlaşılmaktadır (Aydın, 2002:69; Altıntaş, 2007). Nitekim konuya ilişkin yapılan saha araştırmaları da bu düşüncüyü doğrular niteliktedir. Bu araştırmalardaki genel yapıyı kısaca özetlemek gerekirse kitlelerin muhafazakârlık ile din kurumunu ve dindarlığı çok sıkı bir ilişki içerisinde kabul ettikleri ve muhafazakârlık kavramını dindarlık çerçevesinde tanımladıkları görülmektedir (Çakıral, 2015; Kurtoğlu, 2016; Polat, 2019). Türkiye'de muhafazakârlığın din ile ilişkilendirilmesi tüketim tercihleri açısından da geçerlidir. Bu kapsamda yapılan bir çalışma sonucunda; kendini muhafazakâr olarak tanımlayan kişiler tüketim tercihlerinde, dinî değerlere göre hareket etmektedirler. "Muhafazakâr dindar" kişiler, muhafazakâr değerleri dindarlığın özü olarak görmekteydiler (Polat, 2019: 123, 130).

Muhafazakârlığın dindarlık olarak algılanması ve bu durumun tüketim tercihlerine de yansıdığı kabul edilmesi İslâm dininin ekonomik ilkeleri konusuna da kısaca değinilmesini gerektirmektedir. Bu ilkeler TFS tercihlerinde gerçekten muhafazakâr değerlerin doğrudan belirleyici olup olmadığını tanımlamamız noktasında faydalı olacaktır.

2.2. İslâmî Finansın Temel İlkeleri

İslâm ekonomisinde temel belirleyici olan kazancı arttırmak değil, kazancı helâl yoldan elde etmektir (Zaim, 2013: 34). Üretim esaslı üzerine kurulu İslâm ekonomisinde öncelikle üretmek gerekir. Üretim olmadan tüketime yönelmek başkasının hakkının ihlâli anlamına gelmektedir (Ersoy, 2015: 45).

İslâmî finansmanın en temel ilkesi faiz yasağıdır. Riba olarak da adlandırılan faiz yasağına göre, para yalnızca bir değışim aracı olarak kabul edilir ve ticari bir meta gibi alım satım işlemlerine dâhil olması söz konusu değildir (Türker, 2010: 5-6). İslâm ekonomisi hakkında yazılan metinlerin çoğunda; İslâm'a göre risk alınmadan para kazanmanın haksız olduğundan bahsedilmektedir (Kuran, 2002: 46). Bir malın satıcısı, o malın kaybının riskini göze alırsa o satıcı İslâm dinine uygun bir tüccardır. Yani tüccarın elde edebileceği kazançta, zarar edebilme ihtimalinin de bulunması gerekir (İSEDAK, 2018: 25). Ticarete risk, dâhil olan tüm taraflar arasında geçerlidir fakat faizde sadece borçlu üzerinde risk vardır. İslâm hukukunda risk ve kazanç beraber paylaşılmalıdır. Önceden belirlenmiş sabit ve haksız kazanç sağlayacak şekilde sadece borç ilişkisinden doğan, anaparada herhangi bir eksilmenin söz konusu olmadığı, karşılıksız olarak fazladan alınan kazanç şekillerinde detaylandırılabilen faiz yasaklanmıştır (Tok, 2009: 2).

Faizli sistemin henüz kazanılmamış, gelecekte kazanılma ihtimali olan mülkiyetin veya gelirin, bugünden harcanması üzerine inşa edildiği düşünülür. Bu sistemde bireyler borçlu olarak hayatlarına devam ederler. Eğer

bireyler borçlarını ödeyemez ise genellikle yeniden borçlanma yöntemlerini tercih ederler. Böylelikle borçluluk hâli için bir kısır döngü oluşur (Ersoy, 2015: 45). Burada bahsedilen faiz, borcun ödenmemesi durumunda artması ve ana borcun üzerine eklenerek borcun katlanması olan ribanın yasaklanmasıdır. Riba, borcu olanların köle olmasına neden olmakta ve toplumsal adaletsizliğe yol açmaktadır (Kuran, 2002: 46).

Ekonomik faaliyetlerdeki faiz yasağı sebebiyle İslâmi finansı tercih eden taraflar, ticari riskler ile beraber kâr ve zararı paylaşan bir ortaklık kurmuş olurlar. Bu ortaklık ilişkisi sonucunda, İslâmi finans sisteminin ihtiyaç duyduğu temel finansmanın kaynağı oluşmaktadır (Alım, 2018: 7).

İslâmi finansman açısından faiz yasağı dışında başka ilkelere bahsetmek mümkündür. Örneğin İslâm ekonomisi her türlü piyasa tekelleşmesini yasaklamıştır. Malın ve paranın biriktirilip saklanması istenmeyen bir durumdur. Bu sayede para ve mal ekonomide rol oynayarak piyasayı bozucu şartların oluşmasını engelleyecektir. Hatta zekâtın bir çeşit negatif faiz olduğu düşünülebilir. Para stokçuluğu söz konusu olduğunda bu paranın bir kısmının ihtiyacı olana verilmesi gereklidir (Zaim, 2013, 34). Bunun dışında İslâm'a göre hukuki işlem ve sözleşmeler için akit konusu hakkında bilgi sahibi olmak ve konunun belirli olması da temel alınmıştır. Sözleşme konusu belirsizlik (gharar) içermemelidir. Yanlış anlaşılmaya müsait olmamalıdır. Eğer bir satış sözleşmesi söz konusu ise; sözleşme konusu olan malın kendisi, türü, özellikleri, bedeli, ödeme ve teslim şekli gibi esas unsurlar belirli olmalıdır (Tok, 2009: 2-3). Buna paralel olarak İslâm, ticaretin yanıltıcı olmamasını emretmektedir. Ticaret esnasında yapılan hesapta hile olmamalıdır. Ahlaki olmayan ticaret bu şekilde yasaklanmıştır (Kutval, 2017: 6).

Dinî değerlerle birlikte, ahlak ve sosyal sorumluluk değerleri de İslâmi finansın temelleri arasındadır. İslâmi finans, faizsiz borç ilişkilerinin yanında ahlaki yatırım ve borç ilişkileri şeklinde de düşünülebilir. İslâmi finans işlemlerinde adalet, yardımın karşılıklı olması, dolandırıcılıktan kaçınılması, iyi niyet, uygun açıklama ve şeffaflık hâkim ilkeler arasındadır. Sözleşme hükümlerinin esas olması ve işlemlerde hak ve yükümlülüklerin açık olması İslâmi finansın ahlaki önceliklerindedir (Sürücü, 2018: 4-5).

İslâmi finansın bu temel ilkeleri sadece Müslüman toplumlar için geçerli olmamakla birlikte, özellikle İslâmi hassasiyetlerin yüksek olduğu toplumlarda bahsedilen ilkelere cevap verebilecek finansman kaynaklarına da ihtiyaç duyulmaktadır. TFS de özellikle faizsiz yapısı ve şeffaflığı ile bahsedilen ihtiyaca cevap verebilecek sistemler arasında yer almaktadır.

3. Tasarruf Finansman Sistemi

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan hızlı nüfus artışı kişilerin temel ihtiyaçlarını da değiştirmektedir. Nüfus artışı, köyden kente göç, doğal afet riskleri ve bu sebeplere çözüm olarak güvenli ve sağlam yapılarda yaşama arzusu temel bir ihtiyaç sayılmaktadır. Gelir dağılımdaki adaletin bozulması, ülke ekonomisinde yaşanan sıkıntılar, yüksek enflasyon seviyesi gibi nedenler tasarruf yapabilmeyi zorlaştırmaktadır ve böylelikle kişilerin peşin olarak satın alım gücü düşmektedir. Peşin olarak satın alım gücü azaldığı durumda ise konut, araç, işyeri gibi ihtiyaçların giderilmesi için alternatif finansman yöntemlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Selvi, 2021: 442). Uygulanmakta olan finansman sistemleri, faize dayalı olarak fon sağlamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bireysel tasarruflar ve sermaye birikimi yetersiz olduğu için risk oranı ve finansman sağlama maliyetleri yüksektir. Yüksek finansman maliyetleri de finansmana ulaşımı zorlaştırmaktadır.

Bahsedilen nedenlerden kaynaklı finansman sıkıntısı Türkiye için de geçerli olmuştur. Bu sıkıntı faiz hassasiyeti olan kişileri faizsiz çözüm yolları arayışına yöneltmiştir. Böylelikle faizsiz bir şekilde finansman sağlayabilecek organizasyonlar ortaya çıkmıştır. Bu organizasyonlar zamanla bir sistem haline gelerek konut, çatılı iş yeri ve araç finansmanı konusunda tasarruf finansman sektörünü oluşturmuşlardır. Tasarruf finansman sektörü günümüzde toplumun geniş bir kesimine hitap etmektedir (Türköz, 2020: 1).

Konut sahibi olmak isteyen kişiler normal şartlarda piyasa koşullarında uygulanan konut arzı ve konut talebi dengesine göre hareket etmektedirler. Arz ve talep arasındaki ilişkiye ve piyasanın özgün koşullarına göre faiz oranında da değişiklikler yaşanabilmektedir. Bu durum da piyasa şartlarında konut sahibi olmanın imkânını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle piyasa koşulları dışında konut finansmanının sağlanmasında alternatif yöntemler aranmıştır. Konut finansmanının piyasa dışından sağlanmasının yaygın uygulaması da Yapı Tasarruf Sandığı (YTS) sistemidir (Kılıç, 2007: 234-235).

YTS sistemi, katılımcıların belirli bir süre yaptıkları tasarrufları karşılığında piyasa koşullarından bağımsız olarak düşük oranda bir faiz ile konut finansmanının sağlanmasıdır. Bu sistemin sürekli olması için sisteme konut almak isteyen yeni katılımcıların dâhil olması gereklidir. YTS sistemi, bankaların sistemi ile benzerdir fakat YTS sisteminin asıl faaliyet konusu konut finansmanıdır. YTS sistemi piyasa koşullarından bağımsız bir şekilde ve düşük faiz oranları ile finansman sağlamaktadır. YTS'ler devlet desteği ile veya örgütlenme yoluyla kurulabilmektedirler. Bir örnekle açıklamak gerekirse: Konut sahibi olmak isteyen bir kişi yıllık olarak almak istediği konutun %10'u kadar birikim yapabildiği varsayılırsa bu kişi 10 yıl sonra almak istediği konutu finanse edebilecektir. Bu kişiye benzer 10 kişi bir araya gelip ortaklaşa birikim yaptıkları takdirde, almak istedikleri konutu

finans etme süreleri kısılacaktır. YTS sistemi bu yardımlaşma amacıyla ortaya çıkıp zamanla kurumsallaşmıştır (Demir, 2014). Bu sistemde uygulanan faiz oranı piyasanın oldukça altında kalmaktadır (Ergüven, 2021: 26). YTS sisteminin en önemli avantajı piyasa koşullarından bağımsız ve önceden belirlenen düşük orandaki faizdir. Diğer finansman sistemlerinin çoğunda piyasa koşulları etkin olmaktadır. YTS sistemi böylece piyasa koşullarındaki dalgalanmalar sonucunda konut almak isteyen kişilerin ödeme güçlüğü yaşamamasını sağlamaktadır (Demir, 2014: 4). YTS'ler her ne kadar bireylerin tasarruflarının dayanışması süreciyle konut alımını kolaylaştıran bir kimliğe sahip olsa da faizin sistem içerisindeki varlığının faiz hassasiyeti olan kişiler için önemli bir soru işareti yarattığı düşünebilir. Bu noktada Tasarruf Finansman Sistemi (TFS) önemli bir alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tasarruf finansman sistemi ilke olarak YTS sistemi ile benzerdir. Ancak sistemin faizsiz olması ve konut dışında araç ve diğer gayrimenkullerin finansmanı için de kullanılabilmesi, TFS'yi YTS sisteminden farklı kılmaktadır (Koç ve Çekin, 2019: 11).

Tasarruf finansman sistemi, bireylerin faizsiz bir şekilde konut ve araç alabilmelerini sağlayan sistemdir. Bireyler birbirleriyle yardımlaşarak ev, arsa, iş yeri gibi gayrimenkul ve araç gibi menkul mallar edinebilmektedir. Sisteme dâhil olanlara mal satılmamaktadır. Mal satın alabilmeleri için gerekli finansman sağlanmaktadır. Sisteme dışarıdan sağlanan bir kredi söz konusu değildir. Sistem bir organizasyon firması tarafından kurulmakta, dâhil olan bireyler birbirleriyle yardımlaşma usulüne göre firmanın düzenleyici şartlarına göre mal edinmektedirler (Ergüven ve Kaya, 2016: 25).

Tasarruf finansman sistemi, genel hatlarıyla; bir kişinin, belirli bir sürede, belirli şartlar çerçevesinde birikim yaparak belirli bir maliyete katlanarak uzun vadeli finansman sağlamasına imkân tanıyan bir sistem olarak tanımlanabilir. Dünyada farklı örnekleri olan sistemin tasarruf süreci ve borç süreci şeklinde iki temel süreci bulunmaktadır. Tasarruf süreci, mevcut finansman seçenekleri arasında sistemi farklı kılan en temel süreçtir. Borç süreci ise mevcut finansman seçeneklerindeki kredi uygulamasına benzerdir fakat maliyet ve vade açısından farklılıkları bulunmaktadır (Türköz, 2020: 5).

Tasarruf finansman sisteminde fon arz edenler aynı zamanda fon talep edenlerden oluşmaktadır. Fon arz eden kişiler ve fon talep eden kişiler aynı kişiler olduğu için geleneksel finansman yöntemlerinde olduğu gibi fon arz edenlerin bir getiri talebi bulunmamaktadır. Geleneksel finansman yöntemlerinde fon arz edenler, üstlendikleri riski fon talep edenlere aktarmaktadır. Tasarruf finansman sisteminde risk kişiler arasında paylaşılmakta ve fon talep edene aktarılan risk oranı da düşmektedir. Sonuç olarak da finansman maliyeti azalmaktadır (Okur, Çatıkkaş ve Ersoy, 2018: 394).

Tasarruf finansman sisteminde gayrimenkul veya araç almak isteyen kişilerden fon toplanmakta ve bu fon gayrimenkul veya araç almak isteyen kişilere verilmektedir. Bir gayrimenkul veya araç satın alınmadan finansman kullanılmamaktadır. Kullanılan finansman tutarı kadar gayrimenkul veya araç üzerinde teminat kurulmaktadır. Bunun amacı da tasarruf sahiplerinin ve firmaların haklarını korumaktır. Çekilişli sistemde tüm katılımcılar için çekilişlerde ismi çıkmasa bile tahsisatını alacağı kesin bir tarih bulunmaktadır (Koç ve Çekin, 2019: 21).

Tasarruf finansman sistemi, Türkiye’de ilk olarak 1991 yılında dönemim yüksek maliyetli finansman şartlarına çözüm olarak otomobil almak isteyen kişileri bir araya getirerek sırayla otomobil sahibi olmalarını sağlayan bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır. Sistemde faaliyet gösteren ilk şirket Emin Otomotiv olmuştur. Sisteme “el birliği yöntemi” adı verilmiştir (Eminevim, 2021). Benzer bir yöntemle 1992 yılında Fuzul Otomotiv faaliyete başlamıştır (Fuzulev, 2021). 2007 yılında çıkarılan Konut Finansmanı Sistemine İlişkin Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Türkiye’de konut talebi artmıştır. Bu kanunla beraber gelişen ekonomik şartlar araç sahibi olma konusundaki organizasyon şirketlerini konut alanında faaliyette bulunmalarına imkân vermiştir (Birsin ve Ötegeçeli, 2019: 89).

3.1. Tasarruf Finansman Sistemi Hakkında Yasal Mevzuat

Tasarruf Finansman Sistemi, 2021 yılında çıkarılan düzenleme öncesinde Elbirliği Sistemi, Birlikte Tasarruf Sistemi, Faizsiz Peşinatsız Kredisiz Sistem şeklinde farklı isimlerle anılmaktaydı. 04.03.2021 tarihinde çıkarılan 7292 Sayılı “Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile kanun koyucu bu sisteme Tasarruf Finansman Sistemi ismini vermiştir. Bu kanun ile tasarruf finansman şirketleri hakkındaki işlemler 21.11.2012 tarih ve 6361 sayılı “Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu” kapsamına dâhil edilmiştir. İlgili kanun ve sonrasında çıkarılan 07.04.2021 tarih ve 31447 sayılı “Tasarruf Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik” ile tasarruf finansman şirketleri ve tasarruf finansman faaliyetleri düzenlenmiştir. Bu kapsamda tasarruf finansman alanında faaliyet gösteren şirketler Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) denetimine tabi olmuştur. 6361 sayılı kanun kapsamına alınan tasarruf finansman

şirketlerinin faaliyetlerine devam edebilmeleri için ve yeni kurulacak şirketler faaliyet gösterebilmeleri için BDDK tarafından faaliyet izni almaları gerekmektedir.

07.03.2021 tarihli 31316 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan “Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman şirketleri Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile tasarruf finansman şirketleri 6361 sayılı kanun kapsamına dâhil edilmiştir. Kanun tasarruf finansman şirketleri için özel şartlar da getirmiştir: Ticaret unvanında “Finansal Kiralama şirketi”, “Faktoring şirketi”, “Finansman şirketi” veya “Tasarruf Finansman şirketi” ibarelerinden birinin bulunması gerekmektedir. Tasarruf finansman şirketlerinin en az yüz milyon Türk Lirası tutarında nakden ve muvazaalı bir işlem olmadan ödenmiş sermayelerinin olması gerekmektedir (Resmî Gazete, Sayı 31416). Bu düzenlemelerden unvanda yer alan ibareler ile şirketlerin faaliyet alanlarının daha net anlaşılması sağlanacaktır. Ödenmiş sermaye şartı ise şirketlerin sürdürülebilirliği ve sisteme dâhil olan kişilerin olası mağduriyetlerinin önlenmesi açısından önemlidir.

Kanun ile şirketlerin faaliyet konuları da düzenlenmiştir. Tasarruf finansman şirketleri konut, çatılı iş yeri veya taşıt alımı dışındaki borçlar için finansman kullanıramaz. Tasarruf finansman sözleşmeleri kapsamı dışında finansman sağlayamaz. Üçüncü kişilere borç veremez. Ortaklık payı edinemez. Her türlü belgelerinde, ilanlarında ve reklamlarında banka izlenimi yaratacak ifadeler ile deyimleri ve “katılım” ibaresini kullanamazlar. Yalnızca yurt içinde tescil edilmiş konut, çatılı iş yeri veya taşıt alımları için finansman sağlayabilirler (Resmî Gazete, Sayı 31416). Böylelikle tasarruf finansman şirketlerinin faaliyet sınırları belirlenmiştir. Bu düzenlemede şirketlerin işleyişinde oluşabilecek aksaklıkları önlemek ve sürdürülebilirliği sağlamak amaçları görülmektedir.

6361 Sayılı Kanuna dayanılarak ayrıca tasarruf finansman şirketlerinin kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin usul ve esasları düzenlemek üzere Tasarruf Finansman şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik hazırlanmış ve 07.04.2021 tarihinde 31447 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmıştır.

3.2. Sistemin İşleyişi

Sistemin işleyişinde genel olarak 3 taraf bulunmaktadır; kişiler, firma ve tasarrufların bulunduğu havuz. Kişiler, firmaların sözleşmelerini imzalayıp sisteme dâhil olduktan sonra tasarrufları ile bir havuz oluşturmaktadırlar. Havuzun yönetimi vekâlet ile firmaya bırakılmaktadır. Firma, havuzun yönetimi için bir vekâlet ücreti almaktadır. Üyeler peşinatlarını ve/veya taksitlerini bu havuza yatırmaktadırlar. Havuzda oluşan fon fazlası firma tarafından tahsisatlar için kullanılmaktadır. Bu havuzdan finansman kullanma zamanı gelen kişilerin ödemeleri gerçekleştirilmektedir (Koç, 2019: 35).

Sisteme dâhil olan kişilerin finansmanı kullanacakları dönem geldiğinde; satın almak istenen araçlar için noterlerde, gayrimenkuller için tapu dairelerinde; alış işlemi gerçekleşmeden önce firma yetkilileri tasarruf ve finansman tutarını nakit olarak satıcıya teslim etmekte ve sonrasında alış işlemini gerçekleştirmektedirler. Bu nakit ödeme işlemine tahsisat denmektedir. Bir gayrimenkul veya araç alış işlemi yapılmadan firmalar tarafından nakit ödeme yapılmamaktadır. Firmalar, satın alınan mallar üzerinde kişilerin finansman kullandıkları tutar kadar rehin, ipotek veya haciz işlemi tesis ederek finansmanı teminat altına almaktadırlar (Koç ve Çekin, 2019: 12-13). Firmaların satın alınan mallar üzerindeki teminatı, borcun tamamının ödenmesi ile kaldırılmaktadır (Aydın, 2019: 51).

Sistem çekilişli ve çekilişsiz yöntem olmak üzere iki şekilde işlemektedir. Çekilişli yöntemde gruptaki kişiler şirketlere göre değişmekle birlikte genel olarak 40 kişi ile 120 kişi aralığında, 40, 60, 80, 100, 120 şeklinde değişen gruplar bulunmaktadır. Kişiler finansman ve taksit tutarlarına göre uygun bir gruba dâhil olabilmektedirler (Koç ve Çekin, 2019: 16). Çekilişli sistemde gruplar veya taksitler, kişilerin finansman tutarına ve taksit ödeme gücünde belirlenmektedir. Örneğin 300.000 Türk Lirası (TL) finansman için başvuran bir kişi aylık 1.500 TL taksit ödeyebilecek durumda olsun. Başvuran kişi bu durumda şirketteki uygun gruplara göre 150 kişilik veya 150 kişiye yakın başka bir gruba dâhil olabilecektir. Noter huzurunda yapılan çekilişe göre hangi ayda kime tahsisat yapılacağı belirlenmektedir. Noter huzurunda yapılan çekilişlerin tarih aralığı şirketlere göre değişmektedir. Örnek olarak 6 ayda bir yapılan çekiliş sisteminde; grup içerisinde 6 kişinin hangi ayda tahsisatını alacağı belirlenmektedir. Böylelikle tahsisat zamanı belirlenen kişi belirlenen ayda finansmanı kullanmak için hazırlık yapmaktadır. Bu hazırlık kapsamında alınmak istenen gayrimenkuller, araçlar veya işyerleri bulunmaktadır. Kişilerin tahsisat tarihleri belirli olduğunda veya kesin teslim tarihlerine belirli bir süre kaldığında ara ödeme yaptıkları takdirde belirlenen tarihleri erkene alma imkanları bulunmamaktadır (Aydın, 2019: 44). Çekilişli Yöntem kapsamında gruptan ayrılan kişiler olduğu takdirde, grup içinde finansman sıkıntısı yaşanmaması için firma grup içindeki bir üye gibi davranmaktadır. Grup üyeleri arasına eksilen üyelerin yerine dâhil olan firma taksit ödemesi yapmamakta ve tahsisat almamaktadır. Böylelikle grup içindeki finansman döngüsünü de aksatmamaktadır (Koç, 2019: 36).

Çekilişsiz yöntemde ise grup yapısı söz konusu değildir. Bu yöntemdeki sözleşmelerin firma ve müşteri olmak üzere iki tarafı vardır. Müşteriler, tahsisatlarını henüz almadıkları tasarruf döneminde firmaya finansman sağlamaktadır. Müşterilerin tahsisatlarını aldıkları dönemde de firma müşteriye finansman sağlamaktadır. Bu

karşılıklı finansman durumunda taraflar dönemsel getiri talep etmemektedir. Firmalar yalnızca bu ticari faaliyetleri kapsamında müşterilerinden firmalara ve kampanya dönemlerine göre oranlarında değişiklik gösteren belirli bir miktar ticari kazanç elde etmektedirler (Koç ve Çekin, 2019: 15). Çekilişsiz Yöntem’de kişiler tahsisat tarihlerini kendileri belirlemektedir. Bu yöntemde herhangi bir çekiliş söz konusu değildir. Finansman tutarı, taksitler, tahsisat tarihi kişilere göre planlanmaktadır. Kişiler tasarruflarını şirket hesabında taksitler halinde biriktirmektedirler. Bu yöneme peşinatlı veya peşinatsız, ara ödemeli veya ara ödemesiz katılım sağlanabilmektedir. Taksitler, vade, tahsisat tarihi finansman tutarına göre hesaplanmaktadır (Aydın, 2019: 47).

Firmalar tahsisat zamanında kişilere sağladıkları finansmanı teminat altına alabilecekleri güvenceler talep etmektedir. Yeterli teminat şartlarını sağlayabilen kişilere tahsisat yapabilmektedirler. Tahsisat sonrasında, tasarrufların dışında kalan finansman kullanılan tutarın taksitleri için borç senedi düzenlenmektedir (Koç ve Çekin, 2019: 24). Bu kapsamda firmalar, müşterilerinden taksitlerini ödeyebileceklerini gösterecek yeterlilikte maaş bordrosu ve/veya (varsa ek gelirlerini tevsik edici nitelikteki belgeler) kefil talep edebilmektedirler. Yani firmalar sistemin sürdürülebilirliği için firma ve kişilerin alacak ve borçlarını garanti altına almaktadırlar.

Sözleşmelerin dini açıdan değerlendirilmesine bakılacak olursa; Çekilişli yöntem İslâm açısından sakıncasız bulunmaktadır. Bu kapsamda, belirli bir grup kişilerin birbirlerine her ay borç vermeleri şeklinde topladıkları fon ile her ay bir kişiye alacağı mal için finansman sağlanmasında sakınca bulunmamaktadır. Tahsisatını alan kişilerin, tahsisatlarını aldıktan sonra taksitlerinde meydana gelen artış ile borçlarının ödeme vadelerini erken tamamlamaları da sakıncalı görülmemektedir. Burada önemli olan husus, borçlanılan tutarın ödenen tutar ile aynı olmasıdır. Çekilişli yöntemde uygulanan, noter huzurunda belirlenen tahsisat sıraları, karışıklığın giderilmesi açısından önemlidir. Bu konu da İslâmî açıdan bir sıkıntı bulunmamaktadır. Çekilişsiz yöntemde; yöneme dâhil olan kişiler tasarruf döneminde ödedikleri tutarı tahsisat döneminde geri almakta, fazladan aldıkları tutarı da geri ödemektedirler. Taksit tutarının, taksit sayısının ve süresinin bu konuda önemi yoktur. Borç ilişkisinde tarafların karşılıklı rızaları olduğu sürece, borcun misli eklenmediği sürece dini açıdan bir sorun bulunmamaktadır. Tasarruf Finansman firmalarının ticari faaliyetleri, bir gayrimenkul veya araç almak isteyen kişilerin birbirleri ile yardımlaşmalarını organize eden bir vekâlet faaliyeti şeklinde görülmektedir. Bu kapsamdaki faaliyet konusu da bir sakınca oluşturmamaktadır. Kişilerin sistemden ayrılmaları halinde, firmaların ücretlerinin bir kısmının veya tamamının iade edilmemesi konusunda da dinen bir sakınca bulunmamaktadır. Çünkü firmalar talep edilen vekalet görevini yerine getirmiş, kişi kendi iradesiyle ayrılmak istemiştir. Ancak ayrılma durumunda tasarruf tutarının hemen değil de tek tarafın belirleyeceği bir süre sonrasında iade edilmesi sakıncalı görülmektedir. Bu durumda bir uzlaşma ile süre belirlenmesi sakıncayı ortadan kaldırmaktadır. Firmaların tahsisat süreçlerinde yer alan, finansman sağlanan mal üzerinde borç tutarı kadar teminat bulundurulmasının dini açıdan bir sakıncası yoktur. Çünkü borç, eğer zarar durumu söz konusu olursa tazmin yükümlülüğü doğuran bir işlemdir. Anlaşmazlık durumu söz konusu olduğu takdirde yasal yolların kullanılması konusu da dinen uygun kabul edilmektedir. Bununla beraber tasarruf döneminde olan kişilere sunulan teminat senedi ve teminat mektubu imkânlarının da dinen bir sakıncası bulunmamaktadır. Tasarruf finansman sisteminin tüm yönlerinde şirketin kendi havuz hesabında bulundurduğu fonların sistemin işleyişinin dışında kullanılması dini açıdan uygun bulunmamaktadır (Aydın, 2019: 56-69). Dini açıdan sakıncalı bulunan tasarrufların yer aldığı fon havuzundaki fonların sistemin işleyişi dışında kullanılması riski yasal mevzuat düzenlemeleri ile ortadan kaldırılmış olup sistemin İslâmî finans ilkeleri açısından oluşabilecek riskler engellenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümündeki İslâm ekonomisinin temel ilkeleri ve yasakları kısmında açıklananlar ile tasarruf finansman sisteminin işleyişi eşleşmektedir. Bu kapsamda ilk olarak faiz yasağı kuralı ihlal edilmemektedir. Spekülasyon yasağı, ticareti yasaklanan faaliyetlerde bulunmama gibi kuralların ihlal edilmediği görülmektedir. Şeffaflık ve anlaşılabilirlik açısından mevzuatta görülen sözleşme imzalanmadan önce tüm şartların anlaşılması İslâmî finans ilkeleri açısından önemlidir. Şartların tek taraflı değil karşılıklı olarak belirlenmesi, sözleşme özgürlüğü, açıklık, anlaşılabilirlik ve netlik gibi tüm bu nitelikler birlikte düşünüldüğünde TFS'nin İslâmî finansman modeli olarak kabul edildiği görülmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında TFS'nin muhafazakâr kitleler için tercih edilebilir bir sistem olduğu düşünülebilir.

4. Bulgular

Çalışma kapsamında bulgular elde edilirken iki ayrı grup ile yapılan görüşmeler esas alınmıştır. Öncelikle TFS sektöründe yer alan çalışanlardan elde edilen bilgilerle sistemin işleyişine ve sistemin siyasal sistem ile ilişkisine yönelik bilgilere ulaşılmıştır. Sistemden faydalananlar ile yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler ise muhafazakârlığın tanımlanması, tüketicilerin İslâmî finans ilkelerine yönelik bilinç düzeyleri ve TFS'ye yönelimde muhafazakâr kimliğin belirleyici olup olmadığı noktasında sonuca ulaşmamızı sağlayacaktır.

Öncelikle sektör çalışanlarından elde edilen bilgiler açısından bakıldığında, TFS'nin katılım bankalarının faizsiz finansman arayışına cevap bulma noktasında yetersiz görüldüğünden hareketle ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin katılımcı İ.G., faizsiz esaslara dayanan katılım bankalarının Türkiye’deki geçmişine yönelik bilgiler verip, faiz hassasiyeti olan kesimin ihtiyaçlarını tam manasıyla karşılamadığından bahsederek şu cümleleri aktarmıştır:

“Her ne kadar İslâmi kesime hitap etseler de katılım bankaları sonuçta bankaydı. Fonlama yaparken mevduat bankalarıyla aynı şartları, kredibilite ve teminat şartlarını istemekteydi. Ayrıca kar paylarının da yüksek oluşu belli bütçenin ve kredi notunun altında kalanlara fayda sağlayamıyordu. Bunun üzerine rahmetli Emin Üstün önderliğinde Emin Grup tarafından Avrupa’daki yapı-tasarruf sandığı modelinin benzeri 1982 yılında Türkiye’ye uyarlandı. Faiz, kâr payı gibi yüksek maliyetlerin olmaması (maliyet toplam finansman bedelinin yüzde 10’u civarı) başta İslâmi kesim tarafından tercih edilirken, sektöre daha çok firma girmesiyle, diğer kesimler tarafından da ilgiyle karşılandı ve talebin kısa sürede artmasına neden oldu.” (Katılımcı İ. G. ile yapılan karşılıklı görüşme, 23.12.2021). Katılımcının ifadelerinde de görülebileceği üzere TFS’ler başlangıçta faiz hassasiyetiyle ortaya çıkmış olmakla birlikte, süreç içerisinde özellikle ekonomik kaygılardan hareketle tercih edilir duruma gelmiştir. Bu düşünce yine çeşitli katılımcılar tarafından da desteklenmiştir. Katılımcıların konuya ilişkin ortak görüşü sistemin çok büyük oranda alt ve orta gelir düzeyine hitap etmekle birlikte, öncelikle faiz hassasiyeti olan kişilerin tercih ettiği bir sistemken son dönemde bankalar ile kredi sorunları yaşayan kitlelerin tercihi olduğu yönündedir.

Sistemin ortaya çıkmasına ve sisteme olan talebin artmasına neden olan süreç hakkında katılımcılar arasından çeşitli cevaplar alınmıştır. Genel olarak alınan cevaplar değerlendirildiğinde ülkedeki yüksek faiz oranları, faizsiz bir sistem arayışı ve yastık altındaki birikimlerin ekonomiye kazandırılarak daha yüksek alım gücü ortaya çıkarması gibi etkenler sıralanabilir. Katılımcılar bankalardan kredi çekme imkânı olmayan, düzenli gelirini belgeleyemeyen, faiz hassasiyeti yüksek olan, tasarrufunu değerlendirmek isteyen kişilerin sistemin ortaya çıkışını sağladığını belirtmişlerdir. Konuya farklı bir açıdan bakan İ. G. ise yeşil sermayenin ekonomik sisteme kazandırılma amacının sistemi ortaya çıkardığını belirtmiştir. Yeşil sermaye, Turgut Özal iktidarı dönemindeki neo-liberal politikalar ile dış ekonomik pazarlarda başarı elde eden, muhafazakâr değerleri ve liberal ekonomiyi savunan Anadolu burjuvazisi olarak bilinmektedir (Bakan ve Çimen, 2018: 33). Katılımcı İ. G. yeşil sermaye ve tasarruf finansman sistemi arasındaki ilişkiyi şöyle açıklamıştır: “Faizsiz finansman sektörünün ortaya çıkmasında, bir zamanlar yeşil sermaye olarak tabir edilen yatırım ve birikimlerin ekonomiye kazandırılması düşüncesi etkili olmuştur.” (Katılımcı İ. G. ile yapılan karşılıklı görüşme, 23.12.2021). Sistemin ortaya çıkmasından sonra sisteme yönelik talebin artması konusundaki görüşleri V. Ç. şöyle özetlemiştir: “Sektörde rekabetin artması, müşterilere sunulan alternatif ödeme planlarının ve maliyetlerin farklılık göstermesi, bu yöntemle ev ve araç finansmanı alan kişi sayısındaki artış nedeniyle müşteri talepleri de artmıştır.” (Katılımcı V. Ç. ile yapılan karşılıklı görüşme, 18.12.2021).

1980 sonrasında artan muhafazakârlaşma eğiliminin sisteme olan etkisi hakkında katılımcılar arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı katılımcılar muhafazakârlaşma eğiliminin sistemdeki yöntemlere olan talebi artırdığını düşünürken bazı katılımcılar ise sistemin sadece muhafazakâr kesime hitap etmediğini, sistemin ekonomik olarak makul yönlerini tercih eden kişilerin de bulunduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar arasından Ş. K., tasarruf finansman sistemiyle muhafazakârlık kavramının aynı anlama gelmediğinden bahsederek şu cevabı vermiştir: “Bu sistem ile muhafazakârlık kavramının bir arada tutulmasına karşı biri olarak hitap ettiğimiz belli bir muhafazakâr kesim bulunmuyor sadece tasarruf yöntemi ile yüksek maliyetlerden kaçınan ve kendi parasıyla bir şeyler yapacağına inanan bir kitlemiz mevcut ve talepler genel bir kitleden geliyor.” (Katılımcı Ş. K. ile yapılan karşılıklı görüşme, 24.12.2021).

Sistemin ortaya çıkması ve siyasal iktidarın etkisi arasındaki ilişki hakkında yapılan değerlendirmede katılımcıların farklı görüşleri bulunmaktadır. Katılımcılar arasında sistemin ortaya çıkmasında siyasal iktidarın etkisi olduğunu düşünenler olmakla birlikte, sistemin ortaya çıkmasında siyasal iktidarın etkisinin olmadığını düşünenler de bulunmaktadır. Siyasal iktidarın sistemin ortaya çıkmasında etkisi olduğunu düşünen katılımcı İ. G. görüşlerini şöyle aktarmıştır: “...Rahmetli Turgut Özal dönemine denk gelen bu dönemde şartlar sistem için son derece uygundu. Liberal ekonomiye geçiş ve sisteme hitap eden kesime hükümetin yakın olması elverişli bir zemin hazırladı.” (Katılımcı İ. G. ile yapılan karşılıklı görüşme, 23.12.2021). Katılımcı R. K. siyasal iktidarın etkisi olduğunu belirterek sektörün konut ve araç edinme açığını karşıladığından şu şekilde bahsetmiştir: “...Mevcut durumda konut ve araç edinme açığı vardır. İnsanlar diğer finansal araçlarla konut, araç veya iş yeri sahibi olamadıkları veya çok zor şartlar altında olabildikleri için sektör Türkiye’deki konut ve araç edinim açığının ortalama %5-10’unu kapatmaktadır. Dolayısıyla siyasal iktidar tarafından da destek görmektedir.” (Katılımcı R. K. ile yapılan karşılıklı görüşme, 31.12.2021). Sistemin ortaya çıkmasında siyasal iktidarın etkili olmadığını; tamamen piyasa şartlarına, ekonomik ve toplumsal yapıya göre bir ihtiyacı karşılamak için sistemin ortaya çıktığını düşünenler de bulunmaktadır. Ş. K. sistemin siyasal iktidardan bağımsız olarak ekonomik ve toplumsal yapıya göre şekillendiğini belirtmektedir. Katılımcı Ş. K. bu soruya sistemin sağladığı tasarruf etme imkanından bahsederek şu cevabı vermiştir: “...sistemin doğuşu arz talep ilişkisine dayalı bir durumdur ve insanlarımızda tasarruf etme konusu hep bir söylem olarak kalmıştır. Bu söylemlerin son bulması adına ve gerçekleşmesi için imkân oluşturmak gerektiği için bu sektör günden güne büyümektedir.” (Katılımcı Ş. K. ile yapılan karşılıklı görüşme, 24.12.2021).

Türkiye nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olması ve sistemin tercih edilebilirliği arasındaki ilişki hakkında katılımcılar aynı görüşe sahip değillerdir. Bazı katılımcılar TFS’nin geçmişini YTS’lere dayandırarak sistemin din

ile ilgisi olmadığını, YTS’lerin nüfus çoğunluğu Müslüman olmayan ölkelerde ortaya çıkıp büyük bir gelişim gösterdiklerinden bahsetmiştir. Sistemin dini veya siyasi bir görüşle ilgisi olmadığından, sisteme dâhil olan müşterilerin kendi görüşlerine göre sistemi yorumlayabildiklerinden bahsetmişlerdir. Bazı katılımcılar ise Türkiye nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olmasının sistemin tercih edilebilirliği açısından bir avantaj olduğunu düşünmektedir.

Sektör için getirilen yasal düzenlemelerin İslâmi finans ilkeleri ile uyumu ve faiz hassasiyeti olan kişilerin ihtiyaçlarını karşılama durumu hakkındaki soruya genel olarak olumlu yönünde cevaplar alınmıştır. Katılımcılar genel olarak yasal düzenlemeleri yeterli bulmaktadır. Bazı konularda çekinceleri olan katılımcılar da bulunmaktadır. Katılımcılardan alınan cevaplar değerlendirildiğinde genel olarak yasal düzenlemeler sonrasında sektöre olan güven artmıştır. Bu düzenlemeler neticesinde sektörde faaliyet gösterebilmek için yeterli bulunmayan şirketlerin tasfiye edilmesi birtakım mağduriyetler yaratmıştır. Geçiş sürecinden sonra sektöre olan talebin daha da artacağı beklenmektedir. Bazı katılımcılar yasal düzenlemelerin yetersiz olduğunu, firmalar için İslâmi finans ilkeleri ile uyumu gözetecek bir kurul gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar arasından R. K., TFS’nin İslâmi finans ilkeleri ile uyumu ve İslâmi finans ilkelerini gözetemeyen müşteri taleplerini şöyle aktarmıştır: “İslâmi finans ilkelerinde hizmet alınan süre kadar hizmetin bedeli ödenmesi uygundur fakat mevcut düzenlemelerde böyle bir ibareye yer verilmemiştir. Bu açıdan düşününce yeterli değildir. Teminat talepleri açısından sigorta ve kasko yaptırma zorunluluğu İslâmi finansı benimseyen kesim için uygun görünmemektedir. Bu kapsamda sisteme dâhil olacak kişilerin çekinceleri bulunmaktadır.” (Katılımcı R. K. ile yapılan karşılıklı görüşme, 31.12.2021).

Sistemden faydalananlar ile yapılan görüşmeler açısından bakıldığında katılımcılara öncelikle muhafazakârlık kavramını nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri muhafazakârlık tanımlamalarının büyük oranda din ile ilişkili olduğu görülmüştür. Din ile ilişkilendirilen cevaplarda genel olarak Allah’ın emirlerine, peygamberin sünnetine uymak, inançlı olmak, tutucu olmak, dindarlık, dine bağlılık gibi vurgular ön plana çıkmaktadır. Az da olsa din ile ilişkilendirilmeden verilen cevaplarda ise muhafazakârlık; gelenek ve görenekler ile örf ve adetlere bağlılık, korumacılık, çalışmak, fedakârlık gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir.

Katılımcılara dindarlık hakkındaki görüşleri, dinin kendi hayatlarındaki yeri ve kendilerini dindar olarak tanımlayıp tanımlamadıkları sorulduğunda, bu kapsamda alınan cevaplar kendini dindar olarak tanımlayan ve tanımlamayan kişiler olarak ikiye ayrılmaktadır. Katılımcılar arasında kendini dindar olarak tanımlamayanların oranı, dindar olarak tanımlayanlara göre daha yüksektir. Genel olarak değerlendirildiğinde katılımcılar, dinin kendi hayatlarındaki rolünün çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Dindarlık hakkındaki tanımlamalar; Allah’ı sevmek, dini vecibeleri yerine getirmek, İslâm’ın şartlarına uymak, dine göre helal olanı tercih edip haram olandan sakınmak, ahlaklı olmak şeklinde sıralanmaktadır. Katılımcılar arasından C. P. Cevabında dinin hayatındaki önemini şöyle anlatmıştır “...Ben İslâm’ı kabul ettim İslâm’a göre yaşamak benim için dindarlıktır. Dünyaya geliş amacımın Allah’ı tanımak olduğunu düşünüyorum. Din, hayatımın birinci sırasındadır...” (Katılımcı C. P. ile yapılan karşılıklı görüşme, 25.12.2021).

Türkiye’de muhafazakârlığın algılanış biçimine paralel olarak katılımcılara muhafazakârlık ile dindarlık arasındaki ilişki sorulduğunda katılımcıların bu iki kavramı birbirleri ile çok sıkı ilişki içerisinde tanımladıkları görülmektedir. Dindarlık ile muhafazakârlığı aynı anlamı ifade eden kavramlar olarak görenler olduğu gibi, iki kavramı birbirini tamamlar nitelikte kabul edenler veya muhafazakârlığı dindarlığın bir alt dalı olarak tanımlayanlar da söz konusudur (Katılımcı E. E. ile yapılan karşılıklı görüşme 24.12.2021; Katılımcı G. Y. ile yapılan karşılıklı görüşme, 28.12.2021; Katılımcı Ş. Ö. ile yapılan karşılıklı görüşme, 25.12.2021; Katılımcı İ. A. ile yapılan karşılıklı görüşme, 25.12.2021). Katılımcılar tarafından verilen cevaplar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kendisini muhafazakâr olarak tanımlayan kimselerin aynı zamanda dindar olduğunu ya da en azından dinî hassasiyetlere önem verdiği söylemek yanlış olmaz.

Katılımcılara faiz hakkında sorulan soruda, faizi hangi açıdan değerlendirdikleri öğrenilmek istenmiştir. Bu kapsamda katılımcıların büyük çoğunluğu faizi dini açıdan, bir kısmı ekonomik açıdan, bir kısmı da hem dini hem de ekonomik açıdan değerlendirmiştir. Faizi dini açıdan değerlendiren Ş. Ö., TFS ve faiz arasındaki ilişkiyi kendi açısından şöyle değerlendirmiştir: “Faiz tamamen dini bir kaygıdır. Allah açıkça haram kılmıştır. Faiz, Allah ve Resulüne savaş açmaktır. Alkol neyse, yalan söylemek neyse faiz de aynıdır. Hiç kredi çekmedim, faiz kullanmadım. Bu sistem sayesinde araba ve ev aldım. Eşim de çalışıyor. 1 birim varlığımızı şu anda birkaç birim yapabiliyordum. Ama pişman değilim Allah’ın emrettiği yolda gidiyorum.” (Katılımcı Ş. Ö. ile yapılan karşılıklı görüşme, 25.12.2021). Faizin hem dini bir kaygı hem de ekonomik bir tercih olduğunu düşünen katılımcılar ise faizin dinen haram olduğunu belirtmekle beraber faize mecbur bırakıldıklarını belirtmişlerdir. Bu kapsamda katılımcı Ö. O. kaygısını şöyle aktarmıştır: “Faiz, dinimizce büyük haramlardandır. Dünya ve Türkiye konjonktürü maalesef bizi bu faizli sistemin içine dâhil etmekte...” (Katılımcı Ö. O. ile yapılan karşılıklı görüşme, 30.12.2021). Faiz konusunda dile getirilen hassasiyete rağmen, katılımcılara daha önce faizli bir borç ilişkisi içerisinde olup olmadıkları sorulduğunda 4 kişi hariç tamamı daha önce faizli borç ilişkisine dâhil olduklarını belirtmişlerdir. Bu

cümleden hareketle faiz konusunda dinî bir hassasiyet sahibi olmalarına rağmen ekonomik koşulların tüketicileri faiz kullanımına yönlendirdiği görölmektedir.

Katılımcılar arasından İslâmi finans ilkelerini bildiğini belirten kişiler ile bilmediğini belirten kişilerin sayısı birbirine yakındır. İslâmi finans ilkelerini bildiklerini söyleyen katılımcılar genel olarak faiz yasağı, stokçuluk yasağı, fırsatçılık yasağı, ticareti yasak olan ürünler, ticarete dürüstlük gibi ticari hayatı düzenleyen konulardan bahsetmişlerdir. Her ne kadar TFS İslâmi finans ilkelerine uygun olsa da katılımcıların bu ilkelerin tamamı üzerinden değil sadece faiz üzerinden sisteme muhafazakâr bir yaklaşımı bulunmaktadır.

Tasarruf finansman sisteminin, İslâm finansı ile uyumluluğunun katılımcıların cevaplarıyla açıklanması kapsamında katılımcılardan tasarruf finansman sisteminin şeffaflığı, anlaşılabilirliği, net ve öngörülebilir olması hakkında yorumları istenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu TFS'yi şeffaf, anlaşılır, net ve öngörülebilir bulmuştur. Katılımcılar arasından bu ilkelere ek olarak TFS'nin güvenilir olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte sistemin işleyişinde İslâmî finans ilkeleri açısından sorunlar olduğunu düşünenler de vardır. Faiz hassasiyeti olan ve sisteme dâhil olduktan sonra tahsisat zamanı gelip de finansman kullanmadan sistemden ayrılan katılımcı M. Y. çekincelerini şöyle aktarmıştır: "İnsanlar bu tarafa sevk edilmelidir. Ama ortak havuzda biriken paranın gerçekten dine göre temiz veya helal bir şekilde tutulması konusunda çekincelerim var. Grupların içerisinde biriken finansman, grupların kendi tahsisatında mı kullanılıyor yoksa başka grupların birikimleri mi karışıyor o konu net değil. Peşinatların anında geri alınabilmesi için banka teminat mektubu dışında hukuki bir garanti yok. Teminat mektubu için ek bir bedel ödemek gerekiyor bankaya. Bu da bütçeyi zorluyor. Bu yorumum sistemin kanundan önceki işleyişle ilgili tabi kanundan sonraki sürece pek bakmadım." (Katılımcı M. Y. ile yapılan karşılıklı görüşme, 24.12.2021).

Katılımcılara tasarruf finansman sistemini tercih nedenleri sorusuna alınan cevaplar arasında öne çıkan iki neden vardır. Birinci neden olarak katılımcılar sistemi faizsiz olduğu ve haramdan kaçınmak için tercih ettiklerini belirtmişlerdir. İkinci neden olarak ise katılımcılar sistemi ekonomik açıdan uygun buldukları için tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Ekonomik açıdan uygunluk kriterleri olarak ödeme kolaylığı, düşük maliyet, finansmana erişim imkânı gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır. Ayrıca katılımcılar arasında, birikim yapmak için bu sistemi tercih edenler olduğu gibi çevresel etkenler nedeniyle tercih edenler de bulunmaktadır.

Tasarruf finansman sistemini tercih eden kişilerin tercih nedenlerini daha özel olarak analiz etmek için, aynı sisteme düşük de olsa faiz eklenmesi durumunda tutumların nasıl olacağı sorulmuştur. Katılımcıların çok büyük bir bölümü sistemi faizsiz olduğu için tercih ettiklerini, sistemin işleyişinde faiz olursa dâhil olmayacaklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcıların faize karşı tutumları söylemlerine de çok net bir şekilde yansımış; oranı ve miktarı ne olursa olsun faizli bir sistem içerisinde yer almayacaklarını belirtmişlerdir. Ayrıca yukarıda daha önce katılımcıların önemli bir kısmının daha önce faizli borç ilişkisi içerisinde olduklarını belirtmelerine rağmen, bu kişilerin TFS sistemi hakkında bilgi sahibi olmadan önce faizli borç ilişkisi içerisine girdikleri anlaşılmaktadır.

5. SONUÇ

Var olan düzeni korumak, değişime ve yeniliğe mesafeli yaklaşmak temel felsefesi üzerinden hareket eden muhafazakâr ideolojinin başat değerleri arasında yer alan din kurumu, bu ideolojinin Türkiye'deki en önemli belirleyicisi konumundadır. Bir diğer ifadeyle Türkiye'de muhafazakâr olmak İslâm dininin temel prensiplerine bağlı olma anlamına gelmektedir. Çalışma içerisinde karşılıklı görüşme gerçekleştirilen katılımcılar da kendilerini muhafazakâr olarak tanımlarken, muhafazakârlığın din ile olan iç içeliğine dikkat çekmişlerdir.

Muhafazakârlığın İslâm dini ile birlikte değerlendirilmesi, muhafazakâr tüketim alışkanlıklarında da dinin belirleyiciliğini ön plana çıkarmaktadır. Bu anlamıyla İslâm dini, ekonomik alana yönelik temel ilkeleri ile muhafazakâr tüketim davranışının da belirleyicisi olabilecek niteliktedir. Nitekim, İslâm dininin ekonomik ilkelerinin başında gelen faiz yasağı, kendisini muhafazakar olarak tanımlayan kitlelerin tüketim tercihlerinde de belirleyici ölçütlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

TFS, Türkiye'de 1980'li yıllarla birlikte ortaya çıkan ve faizsiz finansman sağlama özelliği ile dikkat çeken bir sistemdir. Sistem ayrıca temel nitelikleri ile İslâmi finans ilkelerine de cevap verir niteliktedir. Sistemin ortaya çıkış süreci konusunda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, neo-liberal politikaların etkisiyle toplumsal sermaye birikiminin piyasaya kazandırılması ve güçlenmeye başlayan yeşil sermayenin etkinliğinin artması öne çıkmaktadır. Özellikle Anavatan Partisi iktidarının ekonomik ve siyasal anlamdaki tutumunun bu noktada sistemin ortaya çıkışına olumlu etki ettiğini söylemek mümkündür.

Türkiye'de muhafazakârlığın özgün niteliği dikkate alındığında, sistemin muhafazakâr kitlelerin taleplerine cevap verdiği görölmektedir. Katılımcıların faiz konusundaki hassasiyeti göz önünde bulundurulduğunda, TFS'nin özellikle kendisini "dindar" olarak tanımlayan kişilerin finansman kaynağı olarak öne çıktığı görölmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun, sistemin faizli bir yapıya bürünmesi durumunda kesinlikle sistemden faydalanmayacaklarını dile getirmeleri bu görüşü destekler niteliktedir.

İslâmi finans ilkeleri açısından değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun bu ilkeler hakkında bilgi sahibi olmadığı, konuyu doğrudan faiz ekseninde ele aldıkları grlmektedir. Ancak katılımcılara sistemin açık, Şeffaf, güvenilir, öngörülebilir olup olmadığı sorulduğunda alınan cevaplar da büyük oranda sistem lehine olmuştur. Dolayısıyla sistemin özü itibariyle İslâmi finans ilkelerine uygun olduğunu ancak faydalanıcıların bu konudaki farkındalığının düşük olduğunu söylemek mümkündür.

Elde edilen bulgular ışığında son olarak belirtmek gerekir ki, TFS sisteminin sadece dinî kaygılar ile tercih edildiğini söylemek mümkün değildir. Hem sistemin ortaya çıkışında hem de sistemden faydalanılması noktasında piyasa koşullarının etkisini de göz ardı etmemek gerekir. Hem sektör çalışanlarından elde edilen bilgiler, hem de sistemden faydalanan kişilerden alınan geri dönüşler göstermektedir ki sistemin işleyişinde ekonomik Şartların da belirleyiciliği söz konusudur. Özellikle faiz uygulamasının getireceği ekonomik yük ve bireylerin kredi kullanım yeterliliği noktasındaki problemler, tüketiciyi TFS'ye yönlendirmektedir. Katılımcılar arasında kredi kullanım güçlüğü çektiği için TFS'ye yönelenlerin ve TFS dışında daha önce faizli borç ilişkisine girenlerin varlığı da bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Kaynakça

AKPOLAT, M. (2018). Konut Satın Alma Maliyet Analizleri: Bankalar-Katılım Bankaları-Elbirliği Sistemi Karşılaştırması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.

ALIM, H. B. (2018). İslami Finansa Yasaklar Ve Temel İslami Akitler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), KTO Karatay Üniversitesi.

ALTINTAŞ, R. (2007). "Bir Zihniyet Tahlili: "Muhafazakâr Müslüman", Köprü Dergisi, Sayı:97. <https://www.koprudergisi.com/kis-2007/bir-zihniyet-tahlili-muhafazakar-musliman/>. (22.11.2021).

AYDIN, F. M. (2019). "Tasarrufa Dayalı Yardımlaşma Usul Finansman Modelleri Ve Fıkh Açıdan Değerlendirilmesi", Güncel Dini Meseleler İştişare Toplantısı – VII (Faizsiz Finans Ve Tasarruf Sistemleri İle İlgili Güncel Uygulamalar) (Yayın no. 1671). (Ed. Fatih Mehmet Aydın, Mustafa akır). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

AYDIN, M. (2002). "Bir Muhafazakârlık Olarak Din Ve İslâm", Tezkire Düşünce Siyaset Sosyal Bilim Dergisi, Yıl: 11, Sayı:27-28, s.62-71.

BİRSİN, M. ve tegeeli, H. (2019). "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi Ve Fıkh Meşruiyeti zerinde Yapılan Değerlendirmeler". Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi, Cilt:10, Sayı:1, s.85-114.

BURKE, E. (2019). Fransa Devrimi zerine Düşünceler 1790 (ev. Ahmet zcan), Bilge Kültür Sanat, İstanbul.

AKIRAL, M. (2015). Muhafazakârlık Kavramının Türk Kamuoyundaki Algısı; Numan Kurtulmuş rneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara niversitesi.

ÇETİN, H. (2004). "Muhafazakârlık: Kaosa Karşı Kozmoz", Muhafazakâr Düşünce Dergisi, (1),s. 87-119.

ÇİĞDEM, A. (1997). "Muhafazakârlık zerine", Toplum ve Bilim Dergisi, (74), s.32-50.

DEMİR, E. (2014). "Konut Alımları İçin Yeni Bir Finansman Yöntemi: Yapı Tasarruf Sandığı Sistemi", Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü Bilgi Notu. https://ekonomi.isbank.com.tr/ContentManagement/Documents/ar_14_2014.pdf. (23.12.2021).

Eminevim. Eminevim'i Tanıyalım. <https://www.eminoto.com.tr/emin-otomotovi-taniyalim>. (18.11.2021).

ERGÜVEN, M. (2021). Tasarrufa Dayalı Finans Sistemi Ve Yapı Tasarruf Sandığı Sistemi, Beta, İstanbul.

ERGÜVEN, M. ve KAYA, F. (2016). "Konut Finansmanında Elbirliği Sistemi: Müşterilerin Elbirliği Sistemi Tercih Nedenleri zerine Bir Araştırma", Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:13, Sayı:3, s.24-39.

ERSOY, A. (2015). "İslam İktisadi Ve İktisadi Yapısı: İnsan Merkezli Fitri İktisat Ve İktisadi Yapısı", İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 37-64.

Fuzulev. Tarihçemiz, <https://www.fuzulev.com/hakkimizda/tarihcemiz>, (10.11.2021).

GÜNEL, Y. ve BİRCAN H. (2022). "Mevduat Bankası, Katılım Bankası ve Elbirliği Sistemi Müşterilerinin Konut Finansman Tercihlerinin İncelenmesi: TR 72 Bölgesi rneği", İşletme Araştırmaları Dergisi, 14(2), s.1515-534.

İREM, N. (1997). "Kemalizm Ve Gelenekçi-Muhafazakârlık", Toplum ve Bilim Dergisi, (74), s.52-101.

İSEDAK. (2018). Ulusal Ve Küresel İslami Finans Mimarisi: İslam lkeleri İçin Sorunlar Ve Muhtemel çözümler, http://ebook.comcec.org/Kutuphane/Icerik/Yayinlar/Analitik_Calismalar/Mali_Isbirligi/

turkcefinans1/files/assets/common/downloads/publication.pdf. (26.12.2021).

Katılımcı C. P. İle yapılan karşılıklı görüşme. (25 Aralık 2021).

Katılımcı E. E. ile yapılan karşılıklı görüşme. (24 Aralık 2021).

Katılımcı G. Y. ile yapılan karşılıklı görüşme. (28 Aralık 2021).

Katılımcı İ. A. ile yapılan karşılıklı görüşme. (25 Aralık 2021).

Katılımcı İ. G. ile yapılan karşılıklı görüşme. (23 Aralık 2021).

Katılımcı M. Y. ile yapılan karşılıklı görüşme. (24 Aralık 2021).

Katılımcı Ö. O ile yapılan karşılıklı görüşme. (30 Aralık 2021).

Katılımcı R. K. ile yapılan karşılıklı görüşme. (31 Aralık 2021).

Katılımcı ř. K. ile yapılan karşılıklı görüşme. (24 Aralık 2021).

Katılımcı ř. Ö. ile yapılan karşılıklı görüşme. (25 Aralık 2021).

KILIÇ, S. (2007), "Konut Finansman Modeli Olarak Yapı Tasarruf Sandıkları; Almanya Ve Türkiye'deki Uygulamaları", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:14, Sayı: 1, s.231-246.

KOÇ, İ. (2019). "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sisteminin İşleyişi", Güncel Dini Meseleler İştişare Toplantısı – VII (Faizsiz Finans Ve Tasarruf Sistemleri İle İlgili Güncel Uygulamalar) (Yayın no. 1671). (Ed. Fatih Mehmet Aydın, Mustafa Çakır). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

KOÇ, İ. ve ÇEKİN, Ö. (2019). "Tasarrufa Dayalı Finansman Sistemi: İşleyiş, Değerlendirme Ve Tasarım", Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi (Ed. Hacı Mehmet Günay, şakir Görmüş, İlker Koç, Ömer Çekin). 2. Baskı, Ensar, İstanbul.

KONGAR, E. (2006). 21. Yüzyılda Türkiye 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, 38.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.

KURAN, T. (2002). İşlâm'ın Ekonomik Yüzleri, (Çev. Yasemin Tezgiden), İletişim, İstanbul.

KURTOĞLU, A. (2016). Toplumsal Muhafazakârlığın Aile, Evlilik, Din Ve Siyaset Alanlarındaki Tezahürleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.

KUTVAL, Y. (2017). "İşlam İktisadi Düşünce, Ticaret ve Finansman Yöntemlerinin Tarihsel Gelişimi", Medeniyet ve Toplum Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, s.149-162.

MARDİN, ř. (2009). "Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez Çevre İlişkileri", Türkiye'de Politik Değerişim ve Modernleşme, (Ed. Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay), 4. Baskı, Dora, Bursa.

MOLLAER, F. (2008). Türkiye'de Liberal Muhafazakarlık Ve Nurettin Topçu, Dergâh, İstanbul.

MOLLAER, F. ve ÖZTÜRK, A. (2006). "Muhafazakâr İdeoloji Ve Rasyonalite", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi, (35), s.49-72.

MONK, I. H. (2004), "Modern Siyasal Düşünceler Tarihi", Hobbes'tan Marx'a Büyük Siyasal Düşünceler, (Ed. Necla Arat), (Çev. Ümit Arat), Say, İstanbul.

NİSBET, R. (2014). Muhafazakarlık (Düş ve gerçek), (Çev. M. Fatih Serenli, Kudret Bülbül), Kadim, Ankara.

ÖĞÜN, S. S. (2006). "Türk Muhafazakarlığının Kültürel Politik Kökleri", Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce (Cilt 5 Muhafazakarlık). (Ed. Ahmet Çiğdem). İletişim, İstanbul.

ÖRS, H. B. (2018). 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, 10. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

ÖZKAN, M. (2016). "Türk Muhafazakarlığı: Siyasal Bir Gelenek (Mi)", Akademik Hassasiyetler Dergisi, Cilt:3, Sayı:5, s.1-17.

POLAT, F. Ç. (2019). Türkiye'de Değerişen Dindarlık Göstergeleri Ve Sosyal Medya, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi.

SELVİ, N. E. (2021). "Tasarruf Finansman Sözleşmesi", Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (NEÜHFD), Cilt:4, Sayı:2, s.441-467.

SIDAL, S. (2010). Muhafazakar Demokrasi Ve Adalet Ve Kalkınma Partisi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans

Tezi]], İstanbul Üniversitesi.

SÜRÜCÜ, Ş. (2018). İslami Finans: Malezya Ve Türkiye Karşılaştırması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi.

ŞEYHANLIOĞLU, H. (2011). Türk Siyasal Muhafazakârlığının Siyasallaşması Ve Demokrat Parti, Kadim, Ankara.

TOK, A. (2009). İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları Ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler, (Yeterlik Etüdü),. Sermaye Piyasası Kurulu Hukuk İşleri Dairesi.

TURSUN, A. (2021). "Alternatif Konut Finansman Sistemi Olarak Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finans Sistemleri: Gölge Bankacılık ve Özün Önceliği Kavramları Çerçevesinde Sistemin Değerlendirilmesi", Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:40, Sayı:1, s.164-183.

TÜRKER, H. (2010). İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık: Dünyadaki Gelişmeler Ve Sermaye Piyasasının Geliştirilmesi Açısından Türkiye İçin Öneriler. (Yeterlik Etüdü), Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi.

TÜRKÖZ, E. (2020). Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemlerinin Risk Analizi Ve Yönetimi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.

YANARDAĞ, M. (2013). Yeni Muhafazakârlık Neo-Conlar (Dünyada Ve Türkiye’de Post- Modern Gericilik), 3. Baskı, Destek, İstanbul.

YAZICI, M. (2019). "Konutta Alternatif Finans Yöntemi Olarak Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finans Sistemi", Academic Review Of Humanities And Social Sciences (ARHUSS), Cilt: 3, Sayı: 2, s.224-235.

ZAİM, S. (2013). İslam Ekonomisinin Temelleri (Haz. Adem Esen, Turan Koç, Mustafa Yavuz Çakır). <https://www.izu.edu.tr/docs/default-source/kitaplar/>. (26.12.2021).

ZÜRCHER, E. J. (2017). "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Ve Siyasal Muhafazakârlık", Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce (Cilt 5 Muhafazakârlık), (Ed. Ahmet Çiğdem), İletişim, İstanbul.